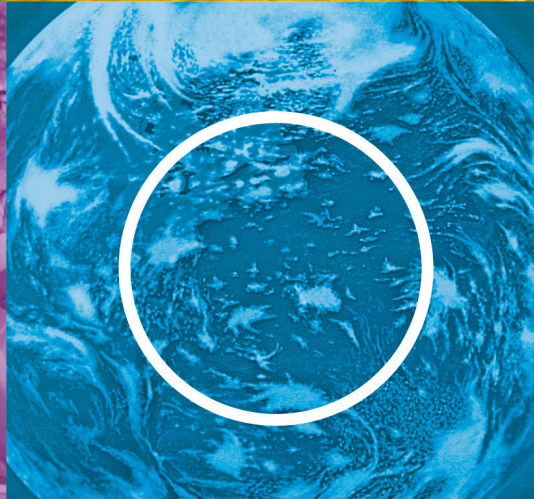

Quick scan Nederlandse binnenvisserij 2011

Sociaaleconomische ontwikkelingen

Quick scan Nederlandse binnenvisserij 2011

Sociaaleconomische ontwikkelingen

Wim Zaalmlink

LEI-nota 11-120

November 2011

Projectcode 2275000259

LEI, onderdeel van Wageningen UR, Den Haag

Het LEI kent de volgende onderzoeksvelden:

Sector & Ondernemerschap

Regionale Economie & Ruimtegebruik

Markt & Ketens

Internationaal Beleid

Natuurlijke Hulpbronnen

Consument & Gedrag

Quick scan Nederlandse binnenvisserij 2011; Sociaaleconomische ontwikkelingen

Zaalmink, W.

LEI-nota 11-120

20 p., fig., tab.

Project BO 12.04-001, 'Verduurzaming Visserij'

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het kader van het EL&I-programma Beleidsondersteunend Onderzoek;
Thema: Helpdesk AKV; Cluster: Koepel AKV.

Deze publicatie is digitaal beschikbaar op www.lei.wur.nl

© LEI, onderdeel van Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek, 2011
Overname van de inhoud is toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

Inhoud

	Samenvatting	6
1	Aanleiding	7
2	Beroepsbinnenvisserij in Nederland	8
	2.1 Inleiding	8
	2.2 Visrechten	8
	2.3 Recente vangstbeperkende maatregelen	9
3	Sociaal-economisch overzicht van de sector	11
	3.1 IJsselmeervisserij	11
	3.2 Overige binnenvisserij	11
	3.3 Omzet en economisch resultaat	12
	3.4 Productiewaarde wilde aal	13
	3.5 Nederlandse handel in aalproducten	13
4	Huidige beleving van de binnenvisserij	14
5	Toekomstverwachting en perspectief	17
6	Kort overzicht omvang economische betekenis sportvisserij in Nederland	19
	Literatuur	20

Samenvatting

De Nederlandse beroepsbinnenvisserij en aalvisserij in de kustwateren omvatte anno 2010 circa 200 actieve visserijbedrijven. De totale productiewaarde van de gevangen vis bedroeg inclusief de bewerking op het eigen bedrijf circa 10 miljoen euro. Meer dan de helft van deze productiewaarde bestaat uit de opbrengst van paling, gevolgd door schubvis en een klein aandeel wolhandkrab. Daarnaast vervullen deze bedrijven andere belangrijke visstandbeheertaken die met name gericht zijn op waterkwaliteit en ecologisch beheer vanuit de Kader Richtlijn Water.

De inkomsten uit visserij zijn in 2010 ten opzichte van 2004 ongeveer gehalveerd door teruglopende visstanden en wettelijke maatregelen om de aalstand te herstellen. In 2011 is aanvullend nog een volledig vangstverbod ingesteld in de met dioxine vervuilde gebieden, waardoor circa 45 bedrijven getroffen zijn. Naar verwachting is er in de toekomst economische ruimte voor de helft van het huidige aantal bedrijven. Veel ondernemers zullen een strategie uitzetten voor het zelf tot meerwaarde brengen van het eigen product. Daarnaast zullen andere visserijgerelateerde werkzaamheden worden uitgevoerd om het inkomen aan te vullen. De sector heeft veel kennis in huis die verloren dreigt te gaan.

De Nederlandse wateren worden ook bevestigd door de recreatieve (sport)visserij. De Nederlandse beroepsbinnenvisserij voelt zich hier sterk door belemmerd. De sportvisserij wordt door circa 1,6 miljoen mensen in Nederland beoefend met een omzet van meer dan 330 miljoen euro per jaar.

1 Aanleiding

De Kamer heeft per motie 125 (29675) Staatssecretaris Bleker verzocht om een commissie in te stellen die met een breed gedragen toekomstvisie op de binnenvisserij komt. Het ministerie van EL&I heeft het LEI gevraagd voor deze commissie een rapport op te stellen met daarin een sociaaleconomisch overzicht van de sector anno 2011 met daarin voor zover bekend de volgende elementen:

- bedrijven (aantal en omvang)
- vangsten
- andere bedrijfsactiviteiten
- omzet, winstgevendheid en investeringsruimte
- sterkte-/zwakteanalyse
- een prognose van toekomstige ontwikkelingen

Er zijn weinig statistieken over de binnenvisserij beschikbaar. Bij het opstellen van het gevraagde overzicht is gebruik gemaakt van een aantal recente studies en analyses van LEI en andere instellingen. Met name is bij de beschrijving van de beleving door de sector en de toekomstperspectieven gebruik gemaakt van het project Bedrijfsplannen Aalvisserij. Vanuit dit project zijn intensieve gesprekken gevoerd met meer dan 60 visserijondernemers over de toekomst van hun bedrijf.

2 Beroepsbinnenvisserij in Nederland

2.1 Inleiding

Voor deze studie wordt de sector binnenvisserij gedefinieerd als beroepsmatige visserij in de binnenwateren (meren, kanalen, sloten, stroompjes en rivieren) van Nederland en de beroepsmatige visserij op het IJsselmeer en het Markermeer. Aalvisserij wordt ook wel in de kustwateren uitgeoefend met vaste vistuigen.

Visserij in de Nederlandse binnenwateren wordt al eeuwenlang beoefend. De beroepsvisserijbedrijven zijn in veel gevallen familiebedrijven die soms al honderden jaren van generatie op generatie worden overgedragen.

De Nederlandse binnenvisserijbedrijven vissen vooral op aal. We kunnen onderscheid maken in de jongere rode aal en de volwassen schieraal. De vangst en visserij zijn afhankelijk van het visserijgebied. In sommige wateren wordt vooral op jonge (rode) aal gevist (voorjaarsvisserij), terwijl andere wateren juist heel geschikt zijn voor de visserij op schieraal (najaarsvisserij). Daar waar toegestaan wordt ook gevist op schubvis, zoals snoekbaars, baars, spiering, snoek, voorn, zeelt, karper en brasem. Ook wordt gevist op schelp- en schaaldieren, waaronder de nieuwe soorten (veelal exoten) zoals de wolhandkrab en Amerikaanse rivierkreeftjes.

Vanuit het verleden werd voor de palingvangst glas- en pootaal uitgezet in binnenwateren; vooral ook in de afgesloten gebieden. De visserij in deze gebieden werd en wordt daarbij zodanig uitgeoefend dat de visstand op niveau blijft, om ook de komende jaren door te kunnen blijven vissen. De uitzet van glas- en pootaal past in dit beheer.

Door de toegenomen prijs van glasaal werd vanaf begin 2000 minder uitgezet. De laatste jaren echter wordt met subsidie en in het kader van het aalherstelplan wederom op wat grotere schaal glasaal uitgezet. Als voorbeeld: in 2011 zijn door de beroepsvisserij zelf circa 0,25 miljoen glasaaltjes en 0,25 miljoen stuks pootaal uitgezet en daarnaast nog circa 1 miljoen glasaaltjes in het kader van het aalherstelplan.

2.2 Visrechten

Visrechten zijn cruciaal voor de visserij. Het is alleen toegestaan die vissoorten te bevissen waarvoor men het visrecht bezit (of toestemming van de visrechthebbende heeft). In de meeste wateren in Nederland is sprake van gesplitst visrecht: de aalvisrechten (aal) liggen dan bij de beroepsvisserij en de schubvisrechten (alle overige vissoorten) bij de sportvisserij. Dit beeld kan echter van gebied tot gebied verschillen. Bijvoorbeeld de beroepsvissers in Friesland hebben het aalvisrecht. Ze mogen daarnaast een beperkt quotum aan snoekbaars onttrekken die ze als bijvangst van de aalvisserij vangen (1 kg per ha viswater). Verder wordt in Friesland beroepsmatig uitsluitend nog op wolhandkrab gevist.

In sommige meren en rivieren hebben beroepsvissers soms wel het volledig visrecht en mogen ze vissen op zowel paling als schubvis (waaronder snoekbaars). Dit geldt dan meestal voor delen van hun visgebied, bijvoorbeeld in havens, of op een bepaald perceel rivierwater. In de andere delen van hun visgebied geldt dan weer de splitsing van visrecht, waarbij de beroepsvisserij uitsluitend op aal (en tegenwoordig meestal ook de wolhandkrab) mag vissen. In situaties waarbij het volledig visrecht bij de beroepsvisserij ligt, is dit vaak historisch bepaald. Bijvoorbeeld doordat beroepsvissers 'Heerlijke Visrechten' bezitten die vaak in een ver verleden verworven zijn, of doordat beroepsvissers van oudsher bepaalde percelen volledig visrecht krijgen van overheden of particulieren. Op deze percelen met volledig visrecht geven de beroepsvissers soms vergunningen af aan sportvissers voor de visserij op snoekbaars. Het omgekeerde komt overigens ook voor: de sportvisserij heeft volledig visrecht en beroepsvissers krijgen dan soms een vergunning van de sportvisserij.

2.3 Recente vangstbeperkende maatregelen

In de afgelopen jaren zijn er door de overheid beperkende maatregelen ingesteld aan de beroepsbinnenvisserij vanwege (a) het aalherstelplan om de palingstand te verbeteren en (b) om te voorkomen dat paling en wolhandkrab met dioxinegehalten boven de EU-norm op de markt komen voor consumptie.

a) Vangstbeperkingen in het kader van het aalherstelplan

Door het aalherstelplan zijn vanaf 2009 vangstbeperkende maatregelen ingesteld. In 2009 is een vangstverbod van twee maanden ingesteld (oktober en november) en vanaf 2010 voor drie maanden (september, oktober en november) op aal. Dit zijn juist voor de schieraalvisserij de maanden met de grootste aalvangst: gemiddeld zijn de vangsten tijdens deze 3-maandenperiode 87% van de jaarlijkse schieraalvangst en 40-50% van de totale (schier plus rode) aalvangst (tabel 2.1). Als reactie op deze vangstbeperking kunnen bedrijven de vangstintensiteit vlak voor en na de sluitingsperiode enigszins aanpassen in de hoop op een iets hogere vangst. In hoeverre dit daadwerkelijk gebeurt, is niet bekend.

	Augustus	September	Oktober	November	December
In procenten	7	25	48	14	3

Bron: Hoefnagel en Dekker (2005).

Ter compensatie van de terugvallende inkomsten is er een tijdelijke regeling voor de vissers die in 3 jaar wordt afgebouwd (2011 is het laatste jaar van uitkering).

Pilot met decentraal aalbeheer

In Friesland is een pilot gestart met decentraal aalbeheer. Doel van deze pilot is te onderzoeken in hoeverre een alternatief mogelijk is om op gebiedsniveau met een gequoteerde aalvisserij in combinatie met aalherstelmaatregelen de aalvisserij in stand te houden; waarbij ook wordt bijgedragen aan het aalherstelplan als alternatief van de 3-maandensluiting. Deze pilot is in 2011 gestart waarbij in eerste instantie een quotum per bedrijf gehandhaafd wordt dat gelijk is aan de vangst in 2010. Nader onderzoek moet uitwijzen of deze quota verhoogd of verlaagd moeten worden om te voldoen aan de doelstellingen van de EU Aalverordening.

Wolhandkrab

De gesloten periode voor de schieraalvisserij in het najaar is ook de beste periode om op wolhandkrab te vissen. Wolhandkrab wordt gevangen met aalvistuigen (fuiken). Door het verbod op de aalvisserij dreigde ook de wolhandkrabvisserij in deze periode weg te vallen. Er is echter ontheffing mogelijk door in deze periode met aangepaste aalvistuigen (waaruit de aal kan ontsnappen) te vissen, en waarvoor een controlesysteem is ingericht.

De kosten voor dit systeem moeten de deelnemers zelf opbrengen, maar de eerste jaren is hiervoor subsidie verstrekt. In 2010 moesten de deelnemers € 500,- betalen en in 2011 € 1.000,-. In 2010 hebben 37 vissers van deze ontheffing gebruik gemaakt en in 2011 hebben 29 vissers zich hiervoor aangemeld. Door de pilot in Friesland met betrekking tot het decentrale aalbeheer kunnen de Friese vissers het hele jaar door gequoteerd op aal vissen, maar daardoor ook jaarrond op wolhandkrab, waardoor een ontheffing voor visserij op wolhandkrab niet nodig is.

b) Vangstbeperkingen in het kader van voedselveiligheid

In april 2011 is een volledig vangstverbod op aal en wolhandkrab ingesteld in met dioxine vervuilde gebieden (het stroomgebied van alle grote rivieren en enkele andere wateren). Dit verbod heeft ingrijpende gevolgen voor degenen die in de rivieren vissen; zij zien daarmee de inkomsten uit aal en wolhandkrab vervallen. Dit verbod treft circa 45 bedrijven.

De hierboven beschreven beperkingen van de visserij hebben tot gevolg dat een groot deel van het inkomen uit twee van de belangrijkste visserijen (paling en wolhandkrab) sterk zijn afgenomen of volledig zijn weggevallen. De eerste bedrijven uit het rivierengebied zijn inmiddels gestopt met de visserij. Er is een kostencompensatieregeling in werking gesteld.

3 Sociaal-economisch overzicht van de sector

3.1 IJsselmeervisserij

Het aantal visserijbedrijven rond het IJsselmeer/Markermeer neemt de laatste jaren sterk af, omdat de inkomsten sterk zijn teruggelopen door de sterk afnemende aalvangst. Er zijn zo'n 65 vergunningen voor aal en schubvis (snoekbaars, baars, spiering). Naar schatting zijn er 20-25 bedrijven actief in de IJsselmeervisserij. De IJsselmeervisserij hebben zich verenigd in de coöperatieve PO IJsselmeer.

Een aantal bedrijven levert snoekbaars onder het keurmerk Zuiderzee Zilver. Dit keurmerk kenmerkt zich door een duurzame vangst (grotere maaswijdtes) en extra eisen aan kwaliteit.

Daarnaast vissen enkele vissers op wolhandkrab. Vroeger zag men de wolhandkrab als een plaag die de fuiken en netten kon vernielen. Nu blijkt dat Chinese handelaren deze krab gretig afnemen (veel wolhandkrab wordt geëxporteerd).

In tegenstelling tot de meeste visserij in de binnenwateren waar sprake is van territoriale visserij - men is dan de enige visser in een bepaald gebied - is in het IJsselmeer en Markermeer sprake van gemene weidevisserij. Dit houdt in dat wel het aantal netten en fuiken gereguleerd is, maar dat niet individueel is vastgelegd waar men kan en mag vissen. Er zijn dus meerdere vissers die hetzelfde water bevissen, en er is dus ook veel meer onderlinge concurrentie. Op vrijwillige basis worden dan vaak nog wel afspraken gemaakt. De Nederlandse staat geeft als eigenaar van het visrecht de visvergunningen uit. Er zijn vijf visafslagen waar de vis wordt aangevoerd (Enkhuizen, Stavoren, Den Oever, Urk en Volendam).

Uit recente gesprekken met IJsselmeervisserij blijkt dat men over het algemeen weinig toekomstperspectief voor de visserij zelf ziet. In het verleden zijn er al diverse saneringsrondes geweest, maar zonder dat dit tot een daadwerkelijke verbetering van de visserij situatie of de visstand heeft geleid. Men ziet vangsten teruglopen en daarmee het inkomen. De oorzaken worden door de beroepsgroep vooral buiten de visserij gezien: weinig of geen glasaalintrek meer, aalscholers, andere biotoop door het steeds helder wordende water.

Een aantal ondernemers verricht ook andere visserijgerelateerde werkzaamheden, zoals (monitoring)onderzoek, of ze hebben werk buiten de binnenvisserij (soms via uitzendbureaus). Opvolging is bij een groot deel niet aanwezig, en een aantal 'zingt het wel uit'. De verwachting van de IJsselmeervisserij zelf is dat er in de toekomst ruimte overblijft voor 5-10 bedrijven met een rendabele visserij.

3.2 Overige binnenvisserij

Anno 2010 zijn er circa 130 actieve vissers in de binnenwateren (meren, rivieren, kanalen). Daarnaast zijn er nog circa 30-40 vissers in de kustzone die eveneens op paling vissen (of aalvistuig gebruiken). De meeste binnenvissers zijn aangesloten bij de Combinatie van Beroepsvissers. Deze organisatie telt in totaal iets meer dan 100 leden, die vaak zijn aangesloten bij één van de zeven regionale afdelingen.

De bedrijven verschillen onderling sterk in grootte. In Friesland en Groningen gaat het om relatief kleine bedrijven die grotendeels ook de verwerking en afzet in eigen hand hebben. Deze bedrijven zijn sterk afhankelijk van de aalvangst, omdat ze geen schubvisrechten hebben.

Met name de bedrijven in Zuid-West-Nederland zijn groter van omvang. Over het algemeen verricht een aantal binnenvisserijbedrijven ook nevenwerkzaamheden voor waterschappen, provincies en/of gemeenten. Zoals als het doen van (monitorings)onderzoek voor waterschappen en het afvissen (tijdelijk weghalen van vis voor bijv. baggerwerkzaamheden, of uitdunnen van visbestanden). Veel bedrijven verwerken zelf een gedeelte van de eigen vangst (roken) en zetten rechtstreeks aan consument en/of lokale restaurants af. Zij vervullen daarmee ook een regionale functie.

3.3 Omzet en economisch resultaat

De totale aalvangst door de beroepsvisserij werd voor 2004 geschat op 920 ton (Vriese, 2007). Dit is inclusief de vangsten van de beroepsvisserij in de kustwateren, maar exclusief de recreatieve vangsten. De verdeling IJsselmeer/overige visserij was toen 280 ton om 640 ton.

Nadien zijn de vangsten sterk teruggelopen door enerzijds teruglopende visbestanden, en anderzijds door het ingestelde vangstverbod vanaf 2009. De totale aalvangst in 2010 zou 442 ton hebben bedragen (Beukers, 2011). Hierbij kunnen we opmerken dat sinds 2008 de recreatieve visserij met beroepsvisstugten op de binnenwateren verboden is.

Met name voor de overige binnenvisserij (buiten het IJsselmeer en Markermeer) is weinig of geen informatie beschikbaar over aal- en schubvisvangsten en besommingen. Er zijn bijvoorbeeld schubvisvangsten op de Randmeren (zegenvisserij) en in Friesland wordt jaarlijks circa 14 ton aan snoekbaars als bijvangst gevangen. In Noord-Holland wordt op sommige wateren ook met staande netten gericht op snoekbaars gevestigd. Deskundigen durven echter geen uitspraken over de totale schubvisvangst te doen.

Tabel 3.1 geeft een inschatting van de omzet in het jaar 2010. De genoteerde prijzen en besommingen zijn exclusief eventuele verwerking aan huis. Uit (niet gepubliceerde) informatie vanuit het project Bedrijfsplannen aalvisserij blijkt dat door een eigen rokerij en huisverkoop de opbrengstprijs van aal kan verdubbelen.

Tabel 3.1 Schatting van omzet (kg en euro) beroepsbinnenvisserij in 2004 en 2010 a)								
	IJsselmeervisserij			Overig binnenvisserij			Totaal binnenvisserij	
	ton	prijs/kg (euro)	opbrengst b) (x 1.000 euro)	ton	prijs/kg (euro)	opbrengst b) (x 1.000 euro)	ton	opbrengst ²⁾ (x 1.000 euro)
2004								
Aal	280	8,30	2.324	640	8,30	5.312	920	7.400
Schubvis	850	2,50	2.125	?			?	
Wolhandkrab	10	6,50	65	20	6,50	130	30	195
Totaal			4.514					
2010								
Aal	90	9,00	810	352	9,00	3.168	442	3.978
Schubvis	700	3,00	2.100	?			?	
Wolhandkrab	25	8,00	200	40	8,00	320	65	520
Totaal			3.110					

a) Diverse bronnen en eigen berekeningen (Beukers, 2011; Hoefnagel en Dekker, 2005), PO IJsselmeer; b) Opbrengst exclusief verwerking aan huis

Het moge duidelijk zijn dat de omzet sterk is teruggelopen. Behalve de terugval in aalinkomsten is er vanaf het aalvangstverbod ook een terugval in de visserij van wolhandkrab. Geschat wordt dat in 2011 de vangst van aal door het vangstverbod in de met dioxine vervuilde gebied zo'n 100 tot 150 ton lager zal zijn dan in 2010.

Uit een enquête onder Friese vissers blijkt dat de bruto omzet uit de visserij in 2010 met bijna de helft is afgenomen ten opzichte van de omzet in 2007. De verwachting is dat deze terugval zich voordoet bij vrijwel alle binnenvisserijondernemingen in Nederland. Als reactie op deze lagere visomzet zijn veel vissers meer andere diensten gaan verrichten en andere activiteiten gaan ondernemen om het inkomen enigszins aan te vullen. Daarnaast zijn vaak partners (noodgedwongen) buiten het bedrijf gaan werken.

Daar tegenover staat dat de meeste bedrijven een relatief gunstige kostenstructuur hebben met lage kosten. De betaalde uitgaven bedragen circa 1/3 van de totale opbrengst. Ook hebben de meeste bedrijven geen of weinig vreemd vermogen. Het beschikbare kapitaal in de vorm van visrechten, roerend en onroerend goed is dus vaak met eigen middelen opgebouwd en men ziet dat als een vorm van pensioenvoorziening. Met name ook netten en fuiken hebben een grote waarde. Deze pensioenvoorziening is echter sterk in waarde afgenomen omdat door de teruglopende omvang van de visserij er een overcapaciteit aan inventaris is en dit materiaal onverkoopbaar is geworden.

3.4 Productiewaarde wilde aal

De totale wilde aalproductie bedraagt 442 ton aal met een totale waarde van 4 miljoen euro. Naar schatting wordt circa 50% van deze vangst op het bedrijf zelf verwerkt en gerookt, waarmee de waarde wordt verdubbeld. Inclusief eigen verwaarding is de productiewaarde daarmee 6 miljoen euro.

De wolhandkrab levert een productiewaarde op van 0,5 miljoen euro. Deskundigen (PO IJsselmeer, CvB) schatten de totale schubviswaarde op 3,5 miljoen euro. De totale productiewaarde belooft daarmee zo'n 10 miljoen euro.

Een ruwe schatting geeft aan dat de overige visgerelateerde diensten (monitoring, afvissen, enzovoort) zo'n 5 miljoen euro bedraagt.

De totale bruto-omzet van de primaire sector zal daarmee zo'n 15 miljoen euro bedragen.

3.5 Nederlandse handel in aalproducten

De productie van aal uit vangst bedroeg in 2010 442 ton. Veel van deze wilde aal wordt levend geëxporteerd naar Duitsland, Frankrijk, België en het Verenigd Koninkrijk. Ook wordt veel wilde aal als hele aal gerookt en op lokale markten afgezet. Daarnaast zijn in Nederland nog zo'n 10-15 kwekerijen actief die naar schatting 2.500 tot 3.000 ton kweekaal leveren. Deze wordt vooral tot gerookte filet verwerkt en afgezet bij grotere afzetkanalen als supermarkten.

De consumptie van hele gerookte wilde aal laat al jaren een dalende trend zien. De consument kiest vaker voor gerookte aalfilet, die wordt geproduceerd van in Nederland gekweekte aal (Beukers, 2011).

De import en export van aal in 2009 wordt in tabel 3.2 weergegeven.

	2009
Import	2.000
Levende aal	1.900
Aal vers en bevroren	100
Export	1.900
Levende aal	1.600
Aal vers en bevroren	100
Gerookte filet	200
Bron: Eurostat	

4 Huidige beleving van de binnenvisserij

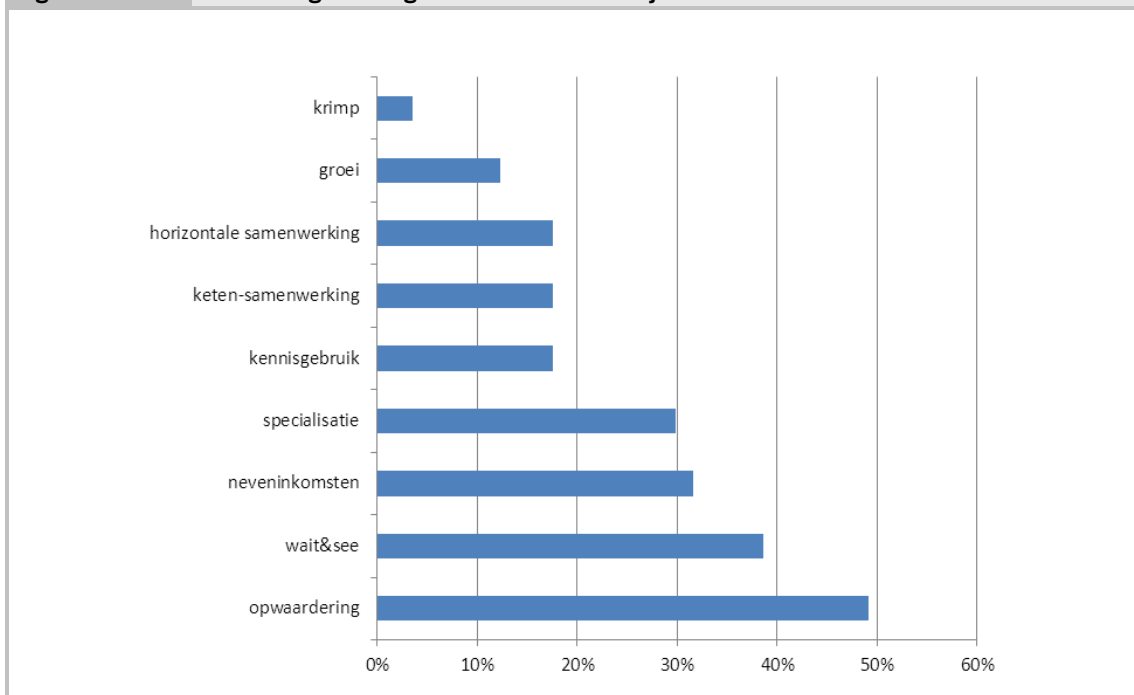
De druk op de Nederlandse binnenvisserij heeft grote gevolgen voor de beleving van de ondernemers. Deze is van groot belang voor het toekomstperspectief van de sector. Binnen het project Bedrijfsplannen aalvisserij (Zaalmink et al., 2011) hebben 60 ondernemers met behulp van hun eigen toekomstvisie bedrijfsplannen opgesteld. Dit aantal is ongeveer een kwart tot een derde van de actieve beroepsgroep. Deze groep van 60 ondernemers is zeker niet representatief voor de totale beroepsgroep. Verwacht mag worden dat deze 60 deelnemers voor de start van het bedrijfsplannenproject leergierig zijn en open staan voor nieuwe impulsen. Niet-deelnemers aan dit project noemden als redenen daarvoor dat ze vaak al zeker waren om te gaan stoppen, of dat men al vastomlijnde plannen had en deze uit concurrentieoogpunt niet wilden delen met collegavissers. Het LEI gaat ervan uit dat deze 60 deelnemers meer toekomstperspectief zien dan de niet-deelnemers. Uit deze groep van 60 vissers bleek het volgende.

Zeker 25% van de projectdeelnemers heeft geen opvolger en zal het bedrijf op termijn (tussen nu en 10 jaar) gaan beëindigen of verkopen. Van de overblijvende 75% wil een ieder alles op alles zetten om het bedrijf te kunnen voortzetten. In 2011 is er nog maar een enkeling die inmiddels het roer volledig heeft omgegooid en besloten heeft de binnenvisserij (al dan niet tijdelijk) te verlaten. Dat nog niet meer ondernemers dit voorbeeld volgen komt mogelijk doordat:

- de vissers een sterke drive hebben om te blijven vissen;
- er geen bank is die op de stoep staat omdat er weinig vreemd vermogen is. Men teert in op het eigen vermogen en zoekt aanvullende inkomstenbronnen. Het inkomen van de partner is vaak nodig om te zorgen voor voldoende 'brood op de plank';
- men zelf geen alternatieven op de arbeidsmarkt ziet, hetzij door hogere leeftijd, hetzij door gebrek aan opleiding.

Veel ondernemers zullen kiezen voor een strategie om via verbreding van activiteiten het inkomen aan te vullen. Figuur 4.1 geeft hiervan het overzicht.

Figuur 4.1 Toekomstige strategieën van binnenvisserijondernemers

Opwaardering is vooral het tot meerwaarde brengen van het eigen gevangen product, zoals zelf roken, bewerken en direct verkopen aan consument en horeca.

Wait and see is een afwachterende strategie. Veel ondernemers weten nog niet wat te doen in afwachting van meer duidelijkheid vanuit het beleid. Bij deze groep bevinden zich veel van de potentiële stoppers.

Het aantrekken van meer *neveninkomsten* is ook een veel gekozen strategie. Hier gaat het duidelijk om het aanvullen van het inkomen door nevenwerk te zoeken buiten de visserij.

Specialisatie is de volgende strategie waarbij ondernemers hebben aangegeven zich te willen specialiseren in een bepaalde activiteit, bijvoorbeeld het roken van vis, of de vangst van kreeft.

Bij kennisgebruik gaat het vooral om het toepassen van de eigen beschikbare kennis, monitoring en afvissingen. Ook toeristische en recreatieve activiteiten vallen hier onder, en het uitdragen van kennis via lezingen en/of educatie.

Zo'n 18% wil gaan inzetten op *samenwerking*, met vissers onderling en of in de keten.

Groei en krimp zijn weinig genoemde strategieën. Groei is vaak niet mogelijk.

De SWOT-analyse voor de binnenvisserij levert het volgende beeld op (tabel 4.1):

Sterktes	Goed vakmanschap, veel kennis
	Sterke motivatie
	Familiebedrijven
	Goede vermogenspositie (weinig vreemd vermogen)
	Authenticiteit beroep
Zwaktes	Afhankelijkheid van één soort (aal)
	Weinig of geen schubvisrechten
	Lage rentabiliteit
	Mate van ondernemerschap
	Inzicht in bedrijfseconomie
	Weinig samenwerking met andere vissers
	Afhankelijkheid van één persoon op bedrijfsniveau
	Communicatie naar buiten
Weinig erkenning voor kennis en kunde	
Kansen	Ketenverkorting, meeste bedrijven toeristisch gunstig gelegen, aantrekkelijkheid van beroep voor consument
	Marktgericht vissen (dagvers)
	Keurmerken en DUPAN
	Imago versterking
	Groeiende vraag naar snoekbaars en wolhandkrab (ook vanuit Duitsland en België)
	Vrij constante vraag van constante groep consumenten
	Aanvullende werkzaamheden waarin de vissers hun kennis goed kunnen gebruiken zoals monitoring en onderzoek
	Verandering van beroepsvisser naar beheerder
KRW: beheersen van bestanden (brasem, karper), controle	
Uitzet van glasaal en pootaal, wegvangen van schieraal voor gemalen, over de dijk zetten van vis, enzovoort	
Bedreigingen	3-maands verbod aalvisserij
	Totaal verbod aal en wolhandkrabvisserij in riviergebieden
	Imago paling (rode lijst en dioxine)
	Zwak organiserend vermogen en verdeeldheid sector
	Weinig communicatie en overleg
	KRW, beleid van waterschappen, sluisbeheer
	Overlast door aalscholvers, recreatie/vernielingen, stroperij
	Hoge prijs glasaal
	Import van goedkope buitenlandse vis
Gevoelde superioriteit van sportvisserij	
Concurrentie onderzoeksbureaus bij onderzoeks- en monitoringsactiviteiten	

Bron: Zaalmink et al. (2011)

De volgende opmerkingen zijn voor de beleving en toekomstverwachting van de sector nog van groot belang:

Over het algemeen kan de sector worden gezien als een sterk traditioneel/ambachtelijke bedrijfstak. Kenmerkend daarbij is de uitdrukkelijke wil om het water op te gaan en te vissen. Dit is dan ook dé drijfveer voor het uitoefenen van dit beroep, terwijl daarnaast belangrijk is dat het bedrijf in de meeste gevallen overgaat van vader op zoon/dochter.

Onder vissers heerst over het algemeen de mentaliteit van hard werken. Daarbij past de veronderstelling dat tijd besteed aan bijscholing/cursussen/trainingen op het gebied van ondernemerschap ten koste gaat van de visserij en daarmee van het inkomen.

Door de slechte economische situatie in de sector en de lage rentabiliteit zijn er weinig middelen beschikbaar voor vernieuwing en innovatie, men teert in op het eigen vermogen. De sector heeft echter nauwelijks te maken met vreemd geld. Hierdoor is er weinig contact met banken en ook weinig druk tot verzakelijking.

Bovenstaande aspecten leiden ertoe dat er weinig innovatie is vanuit de sector. De huidige visserijmethoden worden, met uitzondering van het elektrisch vissen, al eeuwen toegepast. Ook in de ketenopbouw is geen vernieuwing doorgevoerd. Het ondernemerschap wordt, met uitzondering van een aantal vissers in Zuid West Nederland, minder beleefd, er is vooral aandacht voor vakmanschap.

Vissers blijven kiezen voor een individuele benadering. Ze vinden het over het algemeen moeilijk om samenwerking te zoeken. De gehechtheid aan autonomie is een belemmering voor groei en samenwerking: men wil alle aspecten van het bedrijf in eigen hand houden. Dit heeft consequenties voor toekomstige samenwerkingsverbanden en organisatiestructuren.

Bij veel beroepsvissers is nog een sterk afhankelijke opstelling ten opzichte van de vertegenwoordigende organisaties ('die moeten het regelen voor ons').

Veel ondernemers hebben ook nog een afwachtende houding in de hoop op duidelijkheid van beleid. 'Wait and see' is echter een slechte strategie om doelen te bereiken. Dit belemmert sterk vernieuwing en bedrijfsontwikkeling.

De sector heeft voortdurend het gevoel niet gehoord te worden en niet serieus te worden genomen, terwijl men aan de andere kant overtuigd is van de belangrijke maatschappelijke functie die de beroepsbinnenvisserij bekleedt. Voorbeelden hiervan zijn discussies over het verkiezen van natuur boven de visserij en/of die over de Kader Richtlijn Water die gevolgen heeft voor het steeds meer helder wordende water met een andere ecologische kwaliteit.

Sportvisserij, VBC's, visserijbeleid van waterschappen, natuurbeleid (aalscholers), vernielingen van tuig en stroperij zijn onderwerpen die voortdurend ter sprake komen tijdens gesprekken met binnenvissers en die blijkaar heel hoog zitten. Opvallend is dat men regelmatig memoreert dat op lokaal niveau de verhoudingen met sportvisserij en waterschappen goed zijn, terwijl op bestuurlijk niveau voortdurend strubelingen zijn.

Men ziet vooral kansen in ketenverkorting (horeca en direct naar consument door toeristisch gunstige ligging), marktgerichte visserij, keurmerken en DUPAN, de groeiende vraag naar snoekbaars en wolhandkrab en het beter benutten van de beschikbare praktijkkennis voor monitoring, onderzoek en visstandbeheer.

Binnenvisserijondernemers hebben veel praktijkkennis en vaardigheden in huis die veel beter benut kunnen worden. Een doelgroepgericht marketingplan kan helpen om aanvullende inkomstenbronnen aan te boren.

Binnenvisserijondernemers zouden er goed aan doen zich te richten op een effectievere manier van communiceren met de samenleving om duidelijk te maken op welke manier men bijdraagt aan ecologisch verantwoord beheer van de visstand. Vanuit de sector is investeren in het ontwikkelen van een effectievere communicatie met de samenleving (media, ngo's, consumenten e.d.) van groot belang.

5 Toekomstverwachting en perspectief

Duidelijk is dat het perspectief van de binnenvisserij niet rooskleurig is. Een inschatting is dat in een periode van 10 jaar het aantal actieve vissers meer dan gehalveerd zal worden en dat er voor niet meer dan 100 visserijondernemers bedrijfseconomisch perspectief is.

Binnen de groep IJsselmeervissers zal ruimte zijn voor 5-10 visserijondernemers die nog van deze visserij kunnen bestaan. In Friesland zal men komen tot een professionele binnenvisserij met ruimte voor de helft (8-10) van het huidige aantal bedrijven. Ook op de andere binnenwateren zal naar schatting voor de helft van het huidige aantal actieve bedrijven een reëel toekomstperspectief bestaan. Op de rivieren zal de visserij verdwijnen wanneer er geen alternatieven komen voor de paling en wolhandkrab.

De overblijvende bedrijven moeten een meer rendabele opzet hebben en moeten gaan professionaliseren om efficiënt te kunnen werken. Professionalisering zal zich uiten in:

- Schaalvergroting (mogelijk door het vrijkomen van viswater van stoppende ondernemers)
- Hogere moderniteit om efficiënt te kunnen werken
- Meer horizontale (met andere visserijondernemers) en verticale (keten) samenwerking
- Vertonen van ondernemerschap (communicatie, uitstraling)
- Innovatie

Daarnaast zal de professionalisering bij de blijvende ondernemers zich ook moeten uiten in een door-dachte en gerichte aanpak van andere activiteiten zoals:

- Ondersteunende werkzaamheden in het kader van het aalherstelplan (vangen en uitzetten van glas- en pootaal)
- KRW-activiteiten (visstandbeheer, afvissingen, monitoring, geleiden van vis langs waterwerken, beheer van watergangen e.d.)
- Versterking van de keten door gebruik van keurmerken, meer zelfverwerking (rokerij, verkoop aan huis en horeca), educatieactiviteiten, recreatieactiviteiten en meer lokale samenwerking met sportvisserij

In principe kan elke visserijondernemer de werkzaamheden in het kader van het aalherstelplan en KRW-activiteiten oppakken. Hij /zij heeft immers kennis van zaken en de materiële mogelijkheden om dit uit te voeren. Een inschatting is dat zeker 80-90% van alle vissers deze activiteiten zal oppakken.

Ketenversterking is niet voor iedere ondernemer weggelegd - dit is veel meer afhankelijk van eigen competenties en kunde, van de fysieke mogelijkheden en van de omgeving. Zelf roken en huisverkoop zijn afhankelijk van of men de ruimte op het bedrijf kan inrichten, en of het bedrijf en de bedrijfswoning aantrekkelijk gelegen zijn. Een mogelijk verplichte doorvoering van het anders doden van paling zal deze ontwikkeling remmen, omdat de dodingsapparatuur een hoge investering vergt. Toch zegt circa 50% van de ondernemers deze ketenversterking te willen oppakken.

Educatie en recreatie is voor een enkeling weggelegd. Er is beperkt behoefte aan en het moet ook passen bij de ondernemer. Circa 10% zal deze richting inslaan.

De verwachting is dat circa 20% van de vissers meer gaat samenwerken met recreatieve visserij: uitgifte van vergunningen, gezamenlijk visstandbeheer en gezamenlijk optrekken in de visserij.

Nog drie opmerkingen zijn bij toekomstverwachting en perspectief van belang:

- (a) Een opleiding voor binnenvisser ontbreekt. Men leert het beroep nu via ervaringsuitwisseling en eigen ervaring.
- (b) De sector is zich onvoldoende bewust van de aanwezige kennis over vis- en visstandbeheer en de waarde hiervan. Voor het voortbestaan van de sector is een goede vermarkting en benutting van deze kennis van groot belang.
- (c) Samenwerking is nodig om veel van de obstakels in de toekomst weg te nemen. Daarvoor is een transitie binnen de visserijondernemers nodig.

Er lijkt de afgelopen periode weinig innovatie te hebben plaatsgevonden. Technische innovatie zal ook moeilijk te realiseren zijn, maar op organisatorisch en ketengebied liggen nog veel mogelijkheden.

Hiervoor is het gewenst dat er één professionele organisatie is die de belangen behartigt van alle beroepsvissers. Samenwerking met sportvisserij en met Waterschappen om gezamenlijk te werken aan de doelen van de Kader Richtlijn Water is een must. De beroepsvisserij heeft immers een belangrijke maatschappelijke functie, niet alleen door haar bijdrage aan de voedselvoorziening, maar ook door de positie in de lokale economie en lokale cultuur, en vooral ook door haar specifieke kennis over vis, en visstandbeheer. Het lijkt dat door de fusie van de Organisatie voor Verbetering Binnenvisserij (OVV) met de Nederlandse Vereniging voor Sportvisserij in 2006 een deel van de kennis en taken van de OVB die met name voor de beroepsvisserij van belang waren, zijn weggevallen.

Het valt daarom te overwegen om een kenniscentrum binnenvisserij in te richten, waarbij het niet alleen gaat om belangenbehartiging, maar vooral om behoud en vernieuwing van visserijkennis, nodig voor innovatie en voor de ontwikkeling van een professionele beroepsbinnenvisserij.

6 Kort overzicht omvang economische betekenis sportvisserij in Nederland

De Nederlandse wateren worden ook bevestigd door de recreatieve (sport)visserij. De Nederlandse beroepsbinnenvisserij voelt zich hier sterk door belemmerd. Ze zitten dan ook regelmatig in elkaars (vis)water. Toch staat hieronder een kort overzicht van de betekenis van de sportvisserij.

In 2004 is door LEI in opdracht van het toenmalige ministerie van LNV een onderzoek uitgevoerd naar het economisch belang van de sportvisserij in Nederland (Smit et.al. 2004). In 2010 is door IMARES een monitoringsprogramma opgezet voor de recreatieve visserij met onder andere een panel van 2000 recreatieve vissers. Er is een rapport met daarin de opzet van het onderzoek en enkele voorlopige resultaten van de survey (De Graaf, 2010). Andere informatiebronnen zijn de website en het jaarverslag van Sportvisserij Nederland. Hierna volgen in het kort enkele conclusies uit deze informatiebronnen.

- Aan de sportvisserij in Nederland werd in 2009 naar schatting door ruim 1,6 miljoen mensen deelgenomen (inclusief 220.000 vrouwen en 390.000 kinderen). Circa 10% hiervan vist alleen in zee en 70% alleen op binnenwateren (De Graaf, 2010).
- De visfrequentie is in de binnenwateren veel hoger dan in zee- of kustwateren. In binnenwateren vist 45% van de recreanten meer dan vijfmaal per jaar, in zee- en kustwater is dat aandeel 20%.
- Er zijn grote verschillen tussen de gegevens over uitgaven aan de sportvisserij zoals verzameld door de Graaf (2010) en Sportvisserij Nederland (tabel 6.1). De oorzaak van deze verschillen wordt verklaard door de wijze van verzamelen: betreft het een regelmatige vastlegging van informatie gedurende het jaar (de Graaf) of een eenmalige schatting op jaarbasis (Sportvisserij, NIPO).
- De mannelijke sportvisser van 15 jaar en ouder geeft gemiddeld tot € 200,- per jaar uit aan het beoefenen van de sportvisserij (De Graaf, 2011). Volgens NIPO ligt dit bedrag veel hoger, namelijk € 577,- (Smit, 2004). Volgens De Graaf (2010) is dit laatste bedrag overschat.
- De sportvisserij heeft een geschatte economische waarde van minimaal 330 miljoen euro volgens de Graaf en bijna 700 miljoen euro volgens Sportvisserij Nederland. Het grootste deel van deze uitgaven heeft betrekking op voer en kunstaas (27%), gevolgd door niet duurzaam hengelmateriaal (haken, draad e.d., 17%), duurzaam hengelmateriaal (16%), reiskosten (12%) en eten drinken (12%).
- De sportvisserij op de Nederlandse binnenwateren heeft een grotere economische waarde, gemeten in jaarlijkse uitgaven (volgens NIPO maximaal 600 miljoen euro) dan de recreatieve zee- en kustvisserij (127 miljoen euro).
- Gemiddeld wordt 3,5 vis per vistrip gevangen (De Graaf, 2010).
- Nederlandse sportvissers geven per jaar gemiddeld evenveel uit als sportvissers in Scandinavische landen. In Engeland en Amerika geven sportvissers een veel hoger bedrag per jaar uit (€ 900,- 1.000,-, De Graaf, 2010).

Tabel 6.1 Overzicht uitgaven, omzet en werkgelegenheid sportvisserij volgens diverse bronnen

	De Graaf, 2010	Nederlandse Sportvisserij, NIPO
Uitgaven per sportvisser per jaar (euro)	200	577
Totale omzet per jaar (x miljoen euro)	330	700
Werkgelegenheid (fte)	?	3300 (maximum schatting)

Literatuur

- Beers, M.C. et al., *Overleven of overleveren. Economische en maatschappelijke betekenis van de beroepsbinnenvisserij en haar toekomstperspectieven*. Projectnummer OND00185. OVB en EIM, mei 2004.
- Beukers, R., *Marktpositie Nederlandse aalproducten*. LEI-nota 11-030. LEI, onderdeel van Wageningen UR, Den Haag, maart, 2011.
- Dekker, W., *De toestand van de Nederlandse aalstand en aalvisserij in 2009*. Rapport C098/09. IMARES, onderdeel van Wageningen UR, 2009.
- Dekker, W., C. Deerenberg en H. Jansen, *Duurzaam beheer van de aal in Nederland: Onderbouwing van een beheersplan*. Rapport C041/08. IMARES, onderdeel van Wageningen UR, 2008.
- Directie Visserij, *Evaluatie beleid beroepsvisserij. Waaronder evaluatie van de splitsing van visrechten*. Eindrapport. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, september 1998.
- Graaf, M. de., *Recreatieve Visserij Programma Nederland 2010*. Rapport C150/10. IMARES, onderdeel van Wageningen UR, 2010.
- Hoefnagel, E., *Naar één producentenorganisatie voor de binnenvisserij*. LEI-nota 10-173. LEI, onderdeel van Wageningen UR, Den Haag, 2010.
- Hoefnagel, E. en W. Dekker, *Gevolgen vangstbeperkingen in de schieraalvisserij. Bedrijfseconomische consequenties van verschillende beperkingen van de schieraalvisserij en meningen van vissers*. Rapport 6.05.08. LEI, onderdeel van Wageningen UR, Den Haag, mei 2005.
- Smit, M., B. de Vos en J.W. de Wilde, *De economische betekenis van de sportvisserij in Nederland*. LEI rapport 2.04.05. LEI, onderdeel van Wageningen UR, Den Haag, 2004.
- Sportvisserij Nederland. *Jaarverslag 2010*. Amsterdam, 2011.
- Vriese, F.T. et al., *Beheer van de aal in Nederland. Bouwstenen voor een beheersplan*. Rapport VA2007_01. Visadvies, november 2007.
- Zaalmink, B.W. et al., *Vissen naar ondernemerschap. Aalvissers verleggen hun koers*. Brochure 11-055. LEI, onderdeel van Wageningen UR, Den Haag, 2011.
- Zaalmink, B.W. et al., *Aalvissers aan de slag met eigen toekomst*. Rapport 2011-045. LEI, onderdeel van Wageningen UR, Den Haag, 2011.

Het LEI ontwikkelt voor overheden en bedrijfsleven economische kennis op het gebied van voedsel, landbouw en groene ruimte. Met onafhankelijk onderzoek biedt het zijn afnemers houvast voor maatschappelijk en strategisch verantwoorde beleidskeuzes.

Het LEI is een onderdeel van Wageningen UR (University & Research centre). Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen van Wageningen University en het Wageningen UR Centre for Development Innovation de Social Sciences Group.

Meer informatie: www.lei.wur.nl